

Георги Стоев

ПИСАТЕЛИ ОТ ТРОЯН
(антология)

Книгата се издава с финансовата подкрепа на община Троян.

Георги Стоев

ПИСАТЕЛИ ОТ ТРОЯН
(антология)

Троян • 2019

През 1942 г. младият троянец Георги Стоев подготвя една малка, но амбициозна книжка – антология със знакови произведения на троянски творци: поети, писатели, учени. Посвещава я на основателите на читалище „Наука“, Троян по случай неговия 50-годишен юбилей и на читалищните дейци.

Книгата „Писатели от Троян“ представя 23-ма автори, много от които – днес позабравени. Скиците са изработени от художника Бочо Донеv, а корицата – от д-р В. Главлешки.

Настоящото второ издание е подготвено по инициатива на Станислава Стоева, дъщеря на Георги Стоев, с финансовата подкрепа на община Троян.

Текстовете са нормализирани според съвременния български правопис. Използвани са оригиналните илюстрации.

Като приложение към текста е добавена рецензията на Найден Шейтанов, публикувана няколко седмици след излизането на книгата.

Георги Стоев

Писатели от Троян (антология)

Редактор Ангелина Иванова

Подготви за печат АПП «АЛЯ»

ISBN: 978-619-7519-00-6

печат *Infovision*

Д-р Найден Шейтанов

Д-р Найден Шейтанов е роден през 1890 г. Печатил за пръв път през 1908 г. Завършил е гимназия в София, а висше образование – по история и философия – в Лайпциг (Германия) и Прага (Чехия). Сътрудничи в сп. „Златорог“, сп. „Философия и социология“, в-к „Литературен глас“ и др.

Издал е книгите: „Цървулияда“ (1923 г.); „Култ на тялото“ (1928 г.); „Любов“ (1931 г.); „Великобългарски светоглед“ (1939 г.); „Великобългарска младеж“ (1941 г., в сътрудничество с Н. Памукчиев).

Д-р Найден Шейтанов работи в областта на Възраждането и българската история. В тая област той провежда оригинални и своеобразни възгледи.

ХАЛЮЦИНАЦИИ

Казвате, че статистиката наброявала у нас, българите, осемдесет на сто селяни. Че народът ни стоял петстотин години под жално робство. И цялото ни битие почти не било нищо друго освен битпазарски инвентар от жилави селендури, къщурки, дрипи, плетища, кал, сух хляб, дива попара.

Престанете с бездушните си статистики, исторични данни и смътни регистри! Ние, българите, не сме само селяни, макар по нас да има още половин кош плява. Аз и съвръстниците ми не помним да сме били под никакво робство – било турско или византийско. Изгорете всички гении, дето пишат тия лъжи! Напротив, от край време още ние сме народ, дори нещо повече. Вие сигурно сте глухи и слепи за стихията на балканското и българското!

Там, сред равна Тракия, до брега на тихата Марица, стърчат чудновати възвишения, подобни на засипани пирамиди. Това са тепета, по които се е разположил белият стан на вековечния град Пловдив – древната Пулпудева. На средното от тях, на Джамбаз тепе – не виждате ли – издига се грамадната статуя на Диониса, старотракийския бог на вино и пол. Такава статуя има още на едно място – в Египет, при Тива: колосът на Мемнона, на който са се удивлявали хилядолетия. По жалните тепета са разставени изображения от знатния Дионисов съпровод: нимфи, музи, менади, калето и събития от митичната епопея на тоя чутовен бог. Нощем цялата група се облива от феерично осветление и представя възторжен апотеоз на залезлия старотракийски свят. Статуята е построена от Комитета за балканска културна приемственост, за да научава на света, че Тракия, не Елада, е люлката на европейското изкуство и на делирия на живота. Гледайте колко туристи от цял свят стоят в подножието на Диониса, смълчани в захлас! Такова

посещение, макар че Европа още не е вписала тая бележитост в пътеводителя си.

Малко на югоизток, в синия лабиринт на Родопите, там, на връх Арпа-Гедиг, се намира приказното изваяние на Орфея – прадавния майстор на балканската лира. Вълшебникът седи на скала и чудодее, а наоколо му благоговейно слушат животни, птици, камъни, гори. Тук е светилището на балканската музика и на най-дълбоката религиозна мистика в Европа. Всяко лято на Арпа-Гедиг се уреждат всесветски музикални тържества в памет на великия бог на тоновете. Една наша радиостанция едва смогва да задоволи големия интерес, с който цялата земя следи този необикновен празник. Силно впечатление прави номерът на един помак – Целар, който пее старинната песен за някой си луд гидия, що разигравал с тамбурата си яворова младо и старо, гидии в селото и жетварки из полето.

По-нататък, на изток, в Странджа планина, при село Вургаре, е широкоизвестното огнище-олтар на балканските сабеисти, т. е. огнепоклонници или, все едно, нестинари. Изтокът на България, при морето, пази и разработва култа на огъня. Загадъчно! Нестинарите отсторват сабеистичния си обред през пролетта, на св. Константин и Елена. Тогава те, в жречески унес, играят боси в живата жерава на огнището. Това необикновено зрелище се наблюдава от многобройни посетители, дошли от близки и далечни краища. Кинооператори филмуват огнепоклонските обреди в най-големи подробности. На главните нестинари се предлагат огромни суми да заминат на обиколка по всички материци. Основан е световен фонд за изследване на нестинарството, в което е увардена давната почит на човечеството към творческата стихия на всяка космогония, към двигателя на всяка култура.

Вижте сега Варна. В морската градина заема централно място бронзовата грамада на сура ламя тройноглава. Това чудовище е народният ни символ на морската бездна. Изобразени са и характерни епизоди из битието на нашата хидра: как тя изпива всички извори на Балкана и ги пуца да текат чак когато ѝ дадат уречената жертва и др. Статуята е художествено дело на Съюза за възбуждане на народното ни творчество. Изчисляват, че откак е построена тая бронзова група морските бани на Варна се радват на голям наплив посетители. Може би знаете, че Световната федерация на жените е избрала народната ни ламя за своя емблема.

Ха сега да хвърлим поглед по стария побашим Балкан. Гледайте какви обширни гори се стелят там по северните склонове на най-високите му върхове: Юмрук-чал, Мара-Гидия, Купенът, Амбарица. Това са приказните ни тилилейски усои. Прочути са някои места в тях: Русалската пътека, Самодивският извор, Хайдушки поляни, Зелениковец и др. Свещеното цвете в тия усои е смил или смин. Тук, върху най-гордите скали, се намира вълшебният дворец на Змей горянин. Виждате ли как блестят златните му куполи! Царят на тилилейските ни усои е изобразен според народните представи: глава му – ясно слънце, по все снага – ситни звезди. Величествено е неговото щастие из горите. Начело сам той на бял кон, а след него чутен съпровод от вили самодиви, на елени обюздани с люти змии, а вместо бич – пъстър смок. Тоя народен парк се охранява от туристи, иманяри и отшелници. В двореца на змея се пази златната книга на българския дух. Всекидневно постъпват безброй молби за разрешеше да се посетят тилилейските усои, ала достъпът е ограничен. Боят се от осквернение на висшия ни приказен дух.

Допълнение на тилилейските усои е сестрата на Балкана, Средна гора, особено източният ѝ край – Сърнена гора. Виждате ли там, където е последното ѝ възвишение, до брега на Тунджа,

как се издига могъщ сур елен. Всяка сутрин той пренася на златните си рога слънцето над дълбините на Черно море и пуща великото светило по небето на България. До сур елена е върната му дружка, напетата кошута – давната личба на Диана, чийто град изглежда Ямбол. Около капището на слънценосеца има заклетата гора от борове и явори.

А там, на юг, на Ирин-Пирин планина – забелязвате, нали – се възправя колосална гранитна статуя. Това е царят на царете в света, Александър Велики, или все едно – дивната му сянка Крали Марко. Статуята е обърната с лице към Воден и Прилеп. Вижте как властно стои македонският ни герой на вихрия си кон Букефала, или Шарколия! Тук е храмът на балканобългарската мощ – военна, държавна, народностна. А Мадара, Преслав, Охрид, Царевец. А Бузлуджа, Оборище, Шипка.

Хвърлете поглед и на статуята, посветена на челния труженик по благословените ни поля – при Бяла Слатина, Стара Загора и Битоля. Грамаден бронзов орач при Дунавската равнина, Тракийската и Македонската. Оралото му е стратурково, според народната песен, копралята – стрък босилек, воловете – два ангела. До статуята се възправя столетен дъб, под чиято сянка се празнува Празникът на земята... Как, защо не споменувам за Витоша, за столицата на България. Тая планина, отредена за пантеони на нероденото-велико в земята ни.

Досега гледахте стихията на българското. Сега пък слушайте! Да завъртим радиоапарата в ранни зори на вълна николнаесет. Чувате ли великолепната ни народна песен „Рано е Радка ранила“. Това е нашият радиохимн на слънцето, което изгрива от Черно море на златните рога на сур елена. След тоя тържествен пролог, ей свършва се мелодията, що ехти в понеделник сутринта след брачната нощ. До тържественото бива да стои веселото. Тъй пра-

вят народните ни гъдулари. Па и в живота от сериозното до смешното има само една стъпка. По време на закуска нашето радио подкарва „Садил е мома край море лозе“. В тая народна песен, която шуми от разиграни морски вълни, е набелязана дълбоката идея, че в утрото на живота трябва съюз на мъж и жена, за да се изгради щастието, съдбата на човека. За весела добавка служи „Че кой ѝ беше майсторът“. След туй през тъжбата на модерния глашатай се отправя песен-зов към целия народ: „Хайде, българи, напред!“ Защото настава ден на упорен труд, с мишци и дух.

На пладне, като знак за свършване на полудневната работа, чувате вихрата ни ръченица. През самия обяд потичат обилните и мощни звуци на „Запретни, Вело моме, бели ръкави“. Наистина, в тая охолна песен се пее, че тепърва има да се меси и точи вино, ала все пак мелодията ѝ много приляга за тържествено ядене и пиене, разбира се, ако има какво. За доядка, т. е. за десерт, народното ни радио поднася „Черни ти очи череши“.

За вечеря се чува как по цяла България се носи тихата скръб и примирение на меден кавал: „Богдане, Бог да те убие!“ След тая песен, която наумява заупокой над хиляди безимци, загинали за род и чест, заечават безумните дитирамби на вечно живия живот – „Стоян легна отдясно“.

А посред нощ, когато тъма и месечина завият разлелите телеса на България, нашето радио хваща там горе от Балкана и разнася не вече народна песен, а свещената ѝ майка – песента на тиллейските ни усои. В гороломни вихри и тътен на бременни дълбини, това е – знаем го ние от векове – страхотният и надежден завет на чутовната ни земя.

(Златорог 1931 г.)